

основу розробки і застосування раціогуманістичного підходу у психології: а) конструктивістського (на протиположності до фаталістичного) ставлення до суспільного та індивідуального буття; б) якнайповнішого опертя у здійсненні діяльності гуманістичного спрямування на досягнення й можливості інтелектуальної культури; 3) розуміння серйозних небезпек дисгармонійного раціоналізму і водночасного, що шляхом їх подолання є гармонійний інтелект (мудрість); 4) визнання як головних вимог наукової раціональності, у тому числі й забезпечення адекватності пропонованих моделей досліджуванним об'єктам; 5) обстоювання цінності як природничо-наукової, так і гуманітарної методологічних традицій; 6) медіаційного опрацювання суперечливих змістів за допомогою міжсуб'єктних і внутрішніх діалогів; 7) виділення особливих принципів гуманістично зорієнтованої соціальної поведінки, що підтвердили свою доцільність; 8) актуальності з'ясування (соціально-психологічних) чинників, котрі або перешкоджають, або допомагають внесенню раціогуманістичних засад у різні види названої поведінки [2, с. 73].

5. *Вітакультурна метапарадигма* в нашому досвіді методологування має широкий формат як засновків-підстав (теоретичні, онтологічні, епістемологічні, метатеоретичні), так і функціональної дії (пізнавальна, нормативна, методологічна, світоглядна) [див. 7, с. 84–88]. У типології парадигмально-дослідницьких методологій [Гам само, с. 116–117] їй належить одне із вершинних на сьогодні, а відтак найскладніших і повно інноваційних, місць у царині багаторівневої організованості парадигмальних пошукувань. Тому закономірно, що її основним способом зреалізування є *метапарадигматизація*, упредметнення якої стосується вивчення та інтеграції інших парадигм у нову інтегрально-методологічну якість.

Насамкінець підкреслимо, що професійне опанування спеціалістом соціогуманітарної сфери суспільного виробництва однією із трьох традиційних, а тим більше інноваційних, парадигм раціональності методологічного мислення, дасть змогу досягнути йому вищих рівнів фахової майстерності та соціальної самореалізації.

1. Балл Г.О. До визначення засад раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки / Георгій О. Балл // Психологія і суспільство. – 2000. – №2. – С. 74–90.
2. Балл Г.О. До обґрунтування раціогуманістичного підходу у психології / Георгій О. Балл // Психологія і суспільство. – 2004. – №4. – С. 60–74.
3. Вітакультурний млин: методологічний альманах / наук. консультант-редактор А.В. Фурман. – 2005-2011. – Модуль 1-14.
4. Георгій Петрович Щедровицкий / Г.П. Щедровицкий; [под ред. П.Г. Щедровицкого, В.Л. Даниловой]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 600 с.: ил. – (Философия России второй половины XX в.).
5. Марача В.Г. Парадигмы нормативности мышления в интеллектуальной традиции Московского методологического кружка: взгляд сквозь призму мыслительностного подхода // Чтения памяти Г.П. Щедровицкого 2006-2007 гг. / Сост. В.Л. Данилова. – М.: Некоммерч. научный фонд “Институт развития им. Г.П. Щедровицкого”, 2008.
6. Фурман А.В. Идея професійного методологування: [монографія] / Анатолій В. Фурман. – Ялта-Тернопіль: Економічна думка 2008. – 205 с.
7. Фурман А.В. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2012. – №4. – С. 78–125.
8. Щедровицкий Г.П. Методологічний зміст опозиції натуралістичного і системомислительнісного підходів / Георгій П. Щедровицкий // Психологія і суспільство. – 2013. – №1. – С. 40–47.

СУЩНОСТЬ ИНТЕГРАТИВНО-ЭКЛЕКТИЧЕСКОГО ПОДХОДА К АНАЛИЗУ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ФЕНОМЕНОЛОГИИ

ЯНЧУК В.А. (Белорусь)

Copyright © 2013

Своеобразие ситуации в современном научном знании характеризуется и тем, что в нем формируется своего рода вариативное мышление, которое оперирует множеством решений проблемных ситуаций, а задачу выбора “абсолютных истин” заменяет поиском комплиментарности, т. е. дополнительности гносеологических результатов. Выбор того или иного методологического подхода определяется, прежде всего, задачей, которую ставит перед собой исследователь. Если он стремится “за занавес” рациональности, он может использовать психодинамический подход, если стремится углубиться в жизненные переживания – подход экзистенциально-феноменологический, если хочет разобраться в своеобразии мужчин и женщин – в подход гендерный и т. д.; ну а если ему хочется избрать и интегрировать несколько подходов, то ему лучше избрать подход интегративно-эkleктический, который по своей сути и предлагает пути и средства налаживания продуктивного межпарадигмального диалога, предполагающего, как минимум, наличия развитого диалогического мышления.

Необходимость такого диатропичного мышления становится очевидной прежде всего с осознанием иллюзорной, утвердившейся в традиционной научной ментальности, уверенности в успехе познания, как бы “обязанном” завершиться объективной истиной. Отрыв от реалий жизни, уклон в области абстракции, находится в полном противоречии с тем, что в действительности познание обрекает исследователя не в меньшей степени на неудачи, нежели на успехи. Эта ситуация особенно характерна для академической психологии, в которой результаты экспериментального исследования, да еще обработанные математически, приобретают самодовлеющее значение даже при очевидном расхождении с практикой жизни. При этом последняя объявляется “наивно психологической”, не имеющей научной ценности. Забывается тот факт, что социальная психология призвана описывать жизнь человека в ее реальном переживании; что исходные данные для последующего научного анализа опять-таки поставляются этим же “наивным” человеком, и что в действительности он полагается не на научную картину происходящего, а на свои собственные интерпретации происходящего. Более того, результаты в том числе и экспериментальных исследований, все равно неизбежно соотносятся с реалиями жизни. Это и определяет их экологическую валидность, становящуюся все более популярной у социальных психологов [1].

Особенность современного научного познания в целом такова, что в нем преодолевается асимметричность противоположения единственной истины множеству заблуждений за счет допущения многоликости истинного результата, его конструирования посредством множества мнений путей и средств. Для современного анализа проблемных ситуаций это оказывается не менее плодотворной, если не единственной альтернативой, так как факт существования множества подходов к решению общей задачи раскрывает ее конструктивный потенциал. Наглядный пример тому – современные неклассические логики, показывающие, что, подобно тому, как теория познания строилась в соответствии с принципами двузначной логики Аристотеля (верно – неверно), в современной теории познания используются многомодальные логики (верно и неверно одновременно).

В то же время “своеобразное окунание в море” альтернативных подходов интерпретаций создает еще одну проблему – механическое соединение несоединяемого. Иллюстрацией этому является включение в содержание курсовых дипломных и диссертационных работ качественно различающихся теоретических моделей и исследовательских методологий. Сегодня мы можем столкнуться с попытками стандартизации проективных техник и феноменологического интервью и многого другого. При этом такого рода стандартизированные инструменты начинают тиражироваться в среде практикующих психологов под прикрытием остепененных авторов или вполне уважаемых организаций. Авторы такого рода инструментов часто и не подозревают о том, что сама идеология тех же психоанализа и феноменологического подхода идеографичны по своему характеру и стандартизации не подлежат в принципе. Точно так же как не подозревают они и того, что и интерпретация полученных данных с позиций “идеологически чуждых” подходов скорее свидетельствует о профессиональной некомпетентности, чем способствует углублению представлений о сути исследуемых явлений.

Такая же ситуация проявляется и в области теоретического доказательства. Любое доказательство предполагает строгость и следование согласованным принципам и критериям определения научности. Как уже показывалось выше, как эксплицитно-структурированное, так и имплицитно-структурированное доказательство обладают своими плюсами и минусами, которые должны учитываться при их избрании и соответствовать преследуемым целям и решаемым задачам. Первое используется при поиске общих закономерностей, тенденций, т.е. номотетического в социально-психологической феноменологии. Второе используется при углублении и расширении существующих представлений о природе изучаемых феноменов, нахождении уникально-специфического, т.е. идиографического.

Научная строгость и определенность, адекватность и последовательность как в области теоретического, так и эмпирического доказательства и составляют психологическую культуру исследования. На формирование этой культуры доказательства и направлен *интегративно-эклетический подход*, ориентированный на теоретико-методологическое обеспечение научного диалога и доказательства в существующих условиях многомерности подходов и решений [см. 2; 3].

Этот переход к многомерности обусловлен переходом от модернизма к постмодернизму, для которого как раз характерна множественность истин, типов реальностей, логик, наконец, диатропичность в целом. Осознавая тот факт, что в реальном взаимодействии с миром человек стремится аккумулировать наиболее интересные и продуктивные знания вне зависимости от их парадигмальной принадлежности и находит самые неожиданные пути сочетания противоречивых аспектов в качестве базовой категории, была предложена интегративная эклектика, на протяжении ряда лет успешно используемая в рамках психотерапевтической и клинической практики.

Интегративно-эклетический подход к анализу социально-психологической феноменологии предполагает постижение природы феномена через сопровождаемое критической рефлексией интегрирование различных традиций, логик и инструментов, при сохранении их автономии в последующем развитии. Суть его заключается в многоплоскостном, полилинейном, разновекторном анализе, создающем возможность качественно иного инсайтирования, предполагающего включение в плоскость анализа аспектов множественности, диалогичности, диатропичности феномена. Включение в конкуренцию идей, критическая рефлексия, позиционирование предоставляют возможность острого анализа как “вечного движителя” прогресса знания. Речь идет не об интеграции, неизбежно порождающей тенденцию к монополии истины со всеми вытекающими отсюда последствиями, а о свободном оперировании разномногоплоскостным, разновекторным знанием, связанным с наиболее продуктивным инструментарием.

Методологічний фундамент інтегративної еклектики складають такі поняття, як поліваріантність істини, онтологічний плюралізм, діалогіка і діатропіка. Інтегративна еклектика передбачає привертання до аналізу знахідок і досягнень тих підходів, котрі з більшою віддачею працюють в конкретній феноменальній області з послідувальною можливістю дифузії інсайтів і ідей, їх критическої рефлексії через альтернативне позиціонування, спосібствуюче переодолінню парадигмальної і авторської предубежденності і на цій основі – продвигненню до більш глибокого постиженню досліджуваного феномена, більш високому рівню обобщення, більш активному розгляданню теоретических побудованих різних порядків складності.

В дескриптивній концепції процес установлення істинності розгляданнюється як особливий тип філософської рефлексії результатів різних видів знання і практики, традицій і типів раціональності, мнень і проблем в том “свободному просторі” пошуку інтегрального гносеологіческого процесу, в котрому плюралізм істинних результатів сочеається з осознаннюм їх обмеженності і умовий доповнюваності. Применильно до розвитку психологіческого знання подібна рефлексія, здійснювана через рівноправний діалог альтернативних традицій, свободних від предубежденнь, приводить, во-перших, до переодолінню домінанти абсолютної істини собствених предпочтеннь; во-вторых, рефлексивної ідентифікації з правомірністю розсуджень партнера; в-третьих, до знаходженню точок соприкосновення і пересечення підходів і позицій, створюючи можливість совиєсної проработки ідей на більш високому діалогіческому основанню.

Онтологіческий плюралізм передбачає існування різних типів реальності, що уже само по собі звобовджає воображенню дослідувача від сковувачих рамок одомірності [4]. Наличє таких реальностей (біологіческої, символіческої і рефлексивної як базових), відличаючихся якісвенно і требуючих різних дослідуваческих методологій, створює основання для обсудження вопросів, їх соотнесення і соприяження друг з другом; розграницення кола і компетенції дослідуваних аспектів, при обсудженню їх соотнесення з цілим – соціальним быттем лічності і її оточеннюм; розгляданню вопросів концептуально-критеріальних основаннь научності, їх возможных варіацій.

В рамках когнітивного підходу, орієнтуєуючогося на експеримент і виявленню номотетіки, в качестве ісходної передпосылки виступає признання обьєктивної реальності. Как следствие, особе внимание уделяється операціоналізації предмета дослідвання. Другою основополагающею метафорою виступає компьотер і лежачі в основі його функціонування процеси переработки інформаційних баз даних. Но і в рамках цього раціоналістического підходу присутствують елементи еклектики. С одной стороны, отмечается потенціальна регулярність взаємодії людей і їх інтерпретації оточуючого мира, являющеюся результатом фіксованих характеристик переработкуваних інформації систем (таких, как категоризация). С другою – впливє культури на когнітивний стиль показує наличие отромої подвижності.

В рамках екзистенціально-феноменологіческого підходу, служачего методологіческим основаннюм гуманістическої традиції, акценту смещаются в сторону субьєктивних житненних переживаннь і рефлексивної осведомленності. Отсюда акцентация на феноменологіческому анализе житненних переживаннь і концептуалізації путей переживанья мира. И в этом случае имеет место еклектизация раціонального анализа і схватыванья житненних переживаннь, ведь субьєктивне переживанья обладают способностью не только репрезентировать, но и генерировать. Посредством рефлексії і мышлення возможен подход до измененням і новизне. Другое основоположеннюе заключається в признанню челоуеческої способности до рефлексированню собствених переживаннь, котрое может играть существенную роль в генерированню того, о чем мы думаем, что ощущаем, делаем, чем становимся; мы обладаем способностью створювати самих себя, і в то же время отмечается присутствє некоторых характеристик челоуеческого существованья (например, ограниченность, способность выбора), котрые являются фундаментальными і присущи всем людям (обладанню правом игнорированья возможности выбора).

1. Аллахвердян А.Г., Мошкова Г.Ю., Юрєвич А.В., Яршевский М.Г. Психология науки: Учеб. пособие. – М. МПІ Флінта, 1998. – 284 с.
2. Янчук В.А. Введение в современную социальную психологию: учеб. пособие для вузов. – Мн.: АСАР, 2005. – 768 с.
3. Янчук В.А. Методология, теория и метод в современной социальной психологии и персонологии: интегративно-эклектический подход. – Мн.: Бестпринт, 2000. – 318 с.
4. Юрєвич А.В. Методологіческий плюралізм в психології // Вопросы психології. – 2001. – №5. – С. 5–18.